

ЗДРАВЕ 2020

Европейска рамка за политики
в помощ на действията на институциите
и обществото за здраве
и благосъстояние

**World Health
Organization**

РЕГИОНАЛНО БЮРО ЗА **Европа**

Здраве 2020:

**Европейска политическа рамка в
помощ на действията на институциите
и обществото за здраве и
благосъстояние**

Резюме

На сесията на Регионалния комитет на СЗО за Европа, проведена през септември 2012 год., 53-те държави от Европейския регион одобриха нова рамка за здравна политика за региона, основаваща се на стойности и доказателства „Здраве 2020“. Тя се съсредоточава върху подобряване на здравето на всички и намаляване на неравнопоставеността чрез по-добро лидерство и управление в интерес на здравето. Фокусът е поставен върху големите здравни проблеми на съвременното, като се набелязват четири приоритетни области за действие по изпълнение на политиките. Новаторското в нея е свързано с реакциите на всички нива и сектори в държавата и обществото, с акцент върху развиване на способностите и издръжливостта на общностите, овластяване и създаване на подкрепяща околна среда. В нея подробно са описани подсилените функции на общественото здраве и на системата на здравеопазване. Документът „Здраве 2020“ е одобрен в две форми – „Европейска политическа рамка в помощ на действията на институциите и обществото за здраве и благосъстояние“, предназначена за политици и за разработване на политики, и по-подробния вариант: „Здраве 2020 – политическа рамка и стратегия“, съдържаща повече детайли за оперативна работа. Прилагането на документа „Здраве 2020“ в страните от Региона вече е основно предизвикателство с най-висок приоритет.

Ключови думи

ЗДРАВНА ПОЛИТИКА
ПЛАНОВЕ В ЗДРАВНАТА СИСТЕМА
ИЗВЪРШВАНЕ НА ЗДРАВНИ УСЛУГИ
РЕГИОНАЛНО ПЛАНИРАНЕ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО
ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ
ЕВРОПА

ISBN 978 92 890 0278 3

Заявките за получаване на изданията на Регионалното бюро
на СЗО за Европа изпращайте на адрес:

Publications
WHO Regional Office for Europe UN City
Marmorvej 51
DK-2100 Copenhagen Ø, Denmark
Бихте могли и да попълните формуляра за заявки по интернет
на документация, здравна информация или за получаване на
разрешение за цитиране или превод на интернет страницата
на СЗО
(<http://www.euro.who.int/pubrequest>).

© World Health Organization 2013

Всички права запазени. Регионалното бюро за Европа на Световната здравна организация очаква молби за получаване на разрешение за възпроизвеждане или превод на изданията му частично или изцяло.

Използваните обозначения и представянето на материала в настоящото издание не означават изразяване на становище на Световната здравна организация по отношение на правния статут на която и да било страна, територия, град или област или на техните власти, или във връзка с очертаване на техните граници. Пунктирните линии на картите представляват приблизителни гранични линии, за които все още може да не е постигнато пълно споразумение.

Споменаването на конкретни компании или на продуктите на определени производители не означава, че те биват подкрепяни или препоръчани от Световната здравна организация в ущърб на други от сходно естество, които не са упоменати. Като се изключат грешките и пропуските, наименованията на фирмените продукти започват с главна буква.

Световната здравна организация е предприела всички разумни мерки за потвърждаване на информацията в настоящото издание. Публикуваният материал обаче се разпространява без каквато и да било гаранция, изрична или по подразбиране. Отговорност за тълкуването и ползването на материала носи читателят. При никакви обстоятелства Световната здравна организация няма да носи отговорност за щети, произтичащи от използването му. Гледните точки, изразени от авторите, редакторите или експертните групи не отразяват задължително решенията или заявената политика на Световната здравна организация.

Дизайн на книжката и корицата: Кристоф Лану, Париж, Франция

Съдържание

Предисловие	iv
Предисловие	v
Здравето е основен ресурс и актив за обществото	1
Солидна ценностна система: постигане на възможно най-добро здраве	2
Социално-икономически предпоставки за подобряване на здравето	2
Стратегически задачи на „Здраве 2020“: повече справедливост и по-добро управление в полза на здравето	3
Подобряване на здравето за всички и намаляване на здравното неравенство	3
Усъвършенстване на лидерството и управлението с гражданско участие за подобряване на здравето	4
Обединяване на усилията за установяване на общи приоритети на политиките в полза на здравето	5
Приоритетна област 1. Инвестиране в здравето чрез анализ на заплахите за здравето през целия живот и овластяване на хората	6
Приоритетна област 2. Преодоляване на най-сериозните здравни проблеми в Европа: незаразни и заразни болести	7
Приоритетна област 3. Укрепване на здравните системи, поставящи човека в центъра, на капацитета на общественото здраве, готовността, надзора и отговора при извънредни ситуации	8
Приоритетна област 4. Изграждане на издръжливи общности и подкрепяща среда	10
Съвместни действия: добавяне на стойност чрез партньорства	10
„Здраве 2020“ – обща цел и споделена отговорност	12

Предисловие

„Здраве 2020“: Европейска рамка за политики в помощ на действията на институциите и обществото за здраве и благосъстояние поставя дългосрочен и амбициозен дневен ред за здраве. Постигнатото споразумение с всичките 53 държави членки за Европейския регион на СЗО идва в критичен момент. С приближаване на 2015 год. и на крайния срок за изпълнение на Целите на хилядолетието за развитие, тази политика ще допринесе за това здравето да заеме своето място сред следващото поколение глобални цели.

В рамката изкристализира наученото през последните години за ролята на здравето. Подобряването на здравето през всички етапи от живота е основно право на всеки, а не привилегия на малцина. Доброто здраве представлява актив и е източник на икономическа и социална стабилност. То има решаващо значение за намаляване на бедността, като едновременно допринася за устойчивото развитие и се възползва от него. Най-важното – доброто здраве вече не може да се разглежда като резултат от дейността на един-единствен сектор: устойчивите и еднакво достъпни подобрения на здравето са продукт от успешната политика на цялата държава, както и на координираните действия на всички в обществото.

Читателят ще установи, че тези проникновения лежат в сърцето на стратегията. Предизвикателствата, пред които е изправен Регионът, са значителни. Здравното неравенство в рамките на отделните държави и помежду им отразява икономическото и социално разделение в обществото. Със засилването на икономическия натиск и увеличаването на здравните разходи, рискът от изключване расте, като твърде често засяга именно онези с най-големи здравни потребности. В същото време знаем, че обществените очаквания за най-новите и най-добри медицински технологии в комбинация с променящия се профил на заболяемостта на застаряващото население поставят на изпитание бюджетите за здравеопазване. Необходими са нови подходи и перспективи, ако страните в Региона желаят универсалното здравно покритие да стане реалност. Ключът към бъдещето е да се промени начина на мислене на политиците, изпълнителите на медицинска помощ и представителите на обществото. Всички те трябва да престанат да гледат на здравеопазването като на система за борба със заболяванията и да започнат да поставят фокуса върху промоцията на здравето и доброто физическо състояние. Успехът изисква политическа подкрепа, технически и административни иновации и промени в разпределянето на финансовите ресурси и други активи.

Рамката за Европа съответства на Дванадесетата генерална програма за работа за СЗО и представлява практическо изражение на програмата за реформа на СЗО, чиято цел е да се отговори по-успешно на здравните потребности на държавите членки в бързо променящия се свят. В Европейския регион, подобно на други места, резултатите, които се предвижда да постигне рамката за политики, изискват международните организации да бъдат в състояние да работят не само с определени ресорни министерства, но и с всички ангажирани управленски институции, с колеги от други международни организации, които влияят на здравеопазването, както и с представителите на индустрията, академичното съсловие и гражданското общество. Европейската рамка за политики проправя пътя за нови подходи към по-добро здраве и благосъстояние в целия свят.

Маргарет Чан
Генерален директор на СЗО

Предисловие

Имам огромното удоволствие да ви представя „Здраве 2020“, Европейската рамка за здравна политика за всички. Независимо дали сте президент, министър-председател, кмет, експерт по здравна политика, специалист по общественото здраве или активист от гражданското общество, информацията в нея ще ви помогне да вземете по-здравословни, по-безопасни и икономически по-мъдри решения.

Здравният небосклон на 21 век се формира от растяща глобална, регионална, национална и местна взаимна зависимост и все по-сложна поредица от свързани фактори, които влияят на здравето и физическото състояние. Всички ние например сме изправени пред предизвикателната задача да вникнем в дейността и интегрираме многобройните различни институции и секторни услуги (жилищно строителство, водоснабдяване, електроенергия, храни и здравеопазване), които са необходими, за да бъдем ние, нашите семейства и нашите сънародници здрави и щастливи. Всички знаем, че лошото здраве пропилява човешки потенциал, причинява страдание и отчаяние, и изсмуква ресурсите. За да се изправим срещу тези предизвикателства на всяко едно равнище – индивидуално, институционално, общностно, общинско или национално, е необходимо да предприемем добре обмислени, стратегически обусловени и координирани действия. Всичките 53 държави членки на Европейския регион на СЗО са разработили и приели „Здраве 2020“ като ръководна рамка в помощ на тези действия.

„Здраве 2020“ развива виждането за общественото здраве като динамична мрежа от заинтересовани институции на всички нива в обществото и се стреми да подкрепя действията, насочени към обща цел за Региона. Всички препоръки в „Здраве 2020“ се основават на доказателства. В създаването ѝ са се включили активно редица експерти. В хода на целия процес амбицията ни е била да превърнем „Здраве 2020“ в уникална по рода си компилация от най-добрите политики в областта на общественото здраве.

В процеса на разработване на документа е направен задълбочен преглед на публикации, емпирични данни, и е проведена безпрецедентна дискуссионна консултация със заинтересованите страни от целия Регион. Този подход катализира широко преосмисляне на съществуващите механизми, процеси, взаимовръзки и институционални споразумения в областта на общественото здраве. В резултат на това, „Здраве 2020“ представлява безпрецедентен регионален ресурс, който да ни помага да се поучим от опита, да актуализираме приоритетите и да открием по-добри начини за съгласувани действия между институциите във всички сектори с цел подобряване на здравето и благосъстоянието на индивида и на населението.

„Здраве 2020“ приема и утвърждава богатото многообразие от здравни системи и подходи в страните от Европейския регион. Целта не е националните и местни здравни системи да станат еднакви, а по-скоро всички да станат еднакво подобри. С въвеждането на рамката „Здраве 2020“ всички държави се ангажират с две общи задачи: подобряване на здравето на всички и намаляване на здравното неравенство, както и укрепване на лидерството и гражданското участие в управлението, насочено към по-добро здраве.

В документа не само е очертан пътят за постигане на тези цели, а и са предложени нови форми за управление, в които здравето и благосъстоянието се разглеждат като отговорност на цялото общество, както и на цялата държава, и се насърчава активното гражданско участие при формиране на политиката.

Разгледано е социално-икономическото измерение на подобряването на здравето и е направена солидна обосновка, подкрепена с доказателства, за инвестиране и действия чрез интегрирани подходи за промоция на здравето, профилактика на заболяванията и постигане на благосъстояние. Описани са мерките по отношение на социалните детерминанти, с цел разработване на подходи, които да осигурят място на здравето във всички политики, така че всички да се радват на по-добро

здраве и с това да се намали абсолютният ефект на социалните детерминанти върху цялото население. Набелязани са и целевите интервенции, насочени към най-засегнатите групи.

„Здраве 2020“ представя нови системи за колаборативно лидерство, което да насърчава новаторски подходи за мобилизиране на обществото с цел справедливо, устойчиво и проследимо развитие на здравето.

Рамката съдържа пространен анализ на широк набор от новаторски и ефикасни методи за преодоляване на днешните сложни предизвикателства пред общественото здраве. В нея са очертани редица стратегии и мерки за преодоляване на основните изпитания за здравето на индивида през целия му живот, свързани с незаразните и с инфекциозните болести. Описани са също така начини за обвързване на клиничните интервенции с мерките, осигуряващи равнопоставеност, както и със социалните детерминанти на здравето и основните предпоставки за функциониране на здравната система като човешки ресурси и лекарства с по-добро качество, за да се подсилят финансовите механизми в здравеопазването и да се усъвършенства управлението с цел по-добро здраве.

Чрез формулиране на един общ набор от ценности, доказателства и опит, „Здраве 2020“ осигурява платформа за партньорство и сътрудничество. Тя изисква ангажираност от цялото общество като отправна точка при планирането, разработването, осъществяването и наблюдението на здравната политика на всички равнища. Тя съдържа обосновка за овластяването на населението, гражданите, потребителите и пациентите като решаващ фактор за подобряване на здравето. В нея категорично е изразен аргументът за ангажиране на здравните специалисти.

Каква ще бъде помощта на СЗО? Регионалното бюро ще съдейства на страните да адаптират „Здраве 2020“ чрез анализ на ситуациите в общественото здраве, идентифициране на възможностите, насърчаване на политическа ангажираност от страна на президенти и министър-председатели, изготвяне на препоръки за политики и проследяване на напредъка, усъвършенстване на лидерството и управлението с цел по-добро здраве, предлагане на механизми за включване на цялото общество и на цялата държава, както и подпомагане изграждането на капацитет.

Разработени са два основни помощни документа към „Здраве 2020“. Европейската рамка за политики в помощ на действията на институциите и обществото за здраве и благосъстояние осигурява на политиците и ръководните органи, както и на практикуващите, основните ценности и принципи на действие, необходими за прилагането на подхода на „Здраве 2020“ в съответния контекст. По-подробният документ „Здраве 2020“ – политическа рамка и стратегия съдържа повече информация под формата на доказателства и е предназначен за специалистите, които разработват и осъществяват здравната политика на оперативно равнище.

Убедена съм, че „Здраве 2020“ може да обогати в значителна степен всички наши индивидуални и колективни усилия за подобряване на здравето и благосъстоянието. Тя ще служи като уникален ресурс за осигуряване на по-добро бъдеще и благоденствие на държавите по отделно и на Региона като цяло в интерес на всички граждани. Като активно съгласуваме ежевnedневната си работа с ценностите и подходите на „Здраве 2020“, ще можем да изградим една по-здрава Европа за нас и нашите деца.

Жужана Якаб
Регионален директор на СЗО за Европа

„Достъпът до възможно най-високия стандарт здраве е едно от фундаменталните права на всяко човешко същество.“

Конституция на СЗО

Уважаеми господин/госпожо министър-председател/ министър/ кмет/ депутат,

Доброто здраве е основна предпоставка за социално и икономическо развитие, от която зависят политиките във всички сектори. Трябва да се има предвид обаче, че икономическата и финансова криза, пред която се изправят много страни, поставя сериозни предизвикателства и потенциални рискове, подкопаващи напредъка. В същото време тя представлява ценна възможност да преосмислим и да подновим усилията си за подобряване здравето на всички хора.

Всички сектори и нива на управление допринасят за подобряване на здравето. **Вашата водеща роля за осигуряване на здраве и благосъстояние може съществено да промени положението** на населението във Вашата страна, провинция, район или град и по този начин на Европейския регион като цяло.

Вашата подкрепа за „Здраве 2020“ наистина е от огромно значение.

„Искаме всички да се радват на по-добро здраве и благосъстояние, защото това е тяхно основно човешко право. Парите не осигуряват по-добро здраве. То може да се постигне с разумна политика, която стимулира равнопоставеността. Необходимо е да се справим с първопричините (за лошото здраве и неравенство) като изследваме социалните детерминанти, които ангажират цялата държава и цялото общество.“

Маргарет Чан, Генерален директор на СЗО

Всички 53 държави членки на Европейския регион на СЗО приеха нова обща рамка за политики – **„Здраве 2020“**. **Споделените от тях цели включват „значително подобряване на здравето и благосъстоянието на населението, намаляване на здравното неравенство, укрепване на общественото здраве и осигуряване на здравна система, която е всеобхватна, справедлива, устойчива и с високо качество“**.

„Здраве 2020“ уважава многообразието на държавите в Региона. Рамката за политики разчита на много и различни хора в управлението и извън него, които със своето вдъхновение и целеустременост ще преодолеят неуспешно сложните предизвикателства, пред които е изправено здравето в 21 век. Документът припознава ценностите на „Здраве за всички“ и набелязва две стратегически посоки за развитие в четири приоритетни области, подкрепени с доказателствен материал в съпътстващите документи. Рамката доразвива опита от предходните политики под надслов „Здраве за всички“, които определят посоката за развитие както на държавите членки, така и на Регионалното бюро на СЗО за Европа.

Здравето е основен ресурс и актив за обществото

Доброто здраве на населението облагодетелства всички сектори и цялото общество, с което се превръща в ценен ресурс. Доброто здраве е основна предпоставка за икономическо и социално развитие и е от жизнено важно значение за всеки човек, семейство и общност. Болестта пропилява човешки потенциал, причинява страдание и изразходва ресурси от всички сектори. Когато хората разполагат с възможност да контролират своето здраве и неговите детерминанти, общностите стават по-силни, а човешкият живот – по-добър. Без активното участие на хората, редица възможности за промоция и защита на здравето, както и за подобряване на благосъстоянието, ще бъдат пропуснати.

Онова, което осигурява благоденствие за обществото, подобрява и здравето на хората – политиките, които залагат на това, са по-успешни. Равният достъп до обучение, достоен труд, жилище и доходи е в помощ на здравето. От своя страна здравето допринася за увеличаване на производителността, за по-висока ефективност на работната сила, за здравословно остаряване и следователно за по-малко разходи за обезщетения по болест и социални разходи, и оттам за по-малко загубени постъпления в хазната. Здравето и благосъстоянието на населението се постигат успешно, ако всички в управлението насочат общите си усилия към социалните и индивидуални детерминанти на здравето. Доброто здраве може да допринесе за възстановяване на икономиката и за нейното развитие.

Добрите здравни показатели и добрите икономически показатели са взаимно свързани – по-ползотворното използване на ресурсите в сектор здравеопазване е от решаващо значение. Здравеопазването е важно, както със своите преки, така и с косвените си ефекти върху икономиката. То има значение не само, защото засяга здравето на населението и неговата производителност, а и с това, че в днешно време представлява един от най-значимите икономически сектори във всяка държава със средни и високи доходи. Здравната система е един от големите работодатели и играе сериозна роля на пазара на земя, строителство и потребление. Тя движи научните изследвания и иновации, като заема важно място в международната конкуренция за кадри, идеи и продукти. Нейните ключови позиции ще стават все по-мощни, а с тях ще расте и приносът ѝ за по-общите цели за обществото.

В рамките на Региона на СЗО за Европа здравето на населението се е подобрило съществено през последните десетилетия, но не навсякъде

Политическа декларация от Рио за социалните детерминанти на здравето

„Здравното неравенство произтича от обществените условия, в които хората се раждат, растат, работят и остаряват, определени за социални детерминанти на здравето.“

Участниците декларират следното:

„Ние потвърждаваме, че здравното неравенство в рамките на една страна и между различните страни е политически, социално и икономически неприемливо. То е също така несправедливо и в повечето случаи може да бъде избегнато. Убедени сме, че популяризирането на равнопоставеността в здравеопазването е от първа необходимост за постигане на устойчиво развитие и по-добро качество на живот и благосъстояние за всички, което от своя страна може да допринесе за мира и сигурността.“

Какво е социален градиент?

В контекста на здравето социален градиент означава, че здравето прогресивно се подобрява с подобряване на социално-икономическото състояние на хората и/или на общностите. По този начин здравното неравенство засяга всички. То е глобално явление, което оказва влияние на всички страни, независимо от равнището на доходите.

Инвестицията в здравето си заслужава

92% от по-високите разходи за здравеопазване са свързани с положителния ръст на брутният вътрешен продукт (БВП). През последните три десетилетия здравните разходи в повечето държави от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) започват да растат, средно с поне 1% по-бързо от реалния ръст на БВП в тези страни. През 1950 год. бюджетът за здравеопазване на Великобритания е 3% от БВП. Дори в САЩ здравните разходи през 1970 год. са едва 7% от БВП. Средно за ОИСР здравните разходи са се увеличили от 5% от БВП през 1970 год. на 9% през 2010 год.

и не за всички, а това е неприемливо. Немалко групи и области са пренебрегнати, а често икономическите сътресения водят след себе си растящо здравно неравенство в рамките на отделните страни и помежду им. Етническите малцинства, някои мигриращи общности и групи, като ромите например, са засегнати в по-голяма степен. Променящите се профили на заболяемостта, демографията и миграцията може да се отразят на здравето и да наложат усъвършенствано управление и контрол. Ръстът на хроничните болести и психичните разстройства, липсата на социална свързаност, екологичните заплахи и финансовата несигурност затрудняват подобряването на здравето и застрашават устойчивостта на системите на здравеопазване и социално подпомагане. Необходими са творчески и новаторски подходи, към които да има реална ангажираност.

Солидна ценностна система: постигане на възможно най-добро здраве

„Здраве 2020“ се основава на ценностите, залегнали в Конституцията на СЗО: „Достъпът до възможно най-високия стандарт здраве е едно от фундаменталните права на всяко човешко същество“. Държавите в Европейския регион на СЗО са признали правото на здраве и са поели ангажимент за въвеждане на всеобхватност, солидарност и равен достъп като основни ценности в организирането и финансирането на здравните системи. Те се стремят към възможно най-доброто здраве, независимо от етническа принадлежност, пол, възраст, социално положение или платежоспособност. Тези ценности включват справедливост, устойчивост, качество, прозрачност, отчетност, равенство между половете, достойнство и право на участие при взимането на решения.

Социално-икономически предпоставки за подобряване на здравето

Предизвикателството, което разходите за здравеопазване поставят пред управленските институции, е по-голямо от всякога. В много страни относителният дял на здравния бюджет като процент от БВП е по-голям от когато и да било. Поне за някои от тези страни обаче, данните сочат за липса на взаимна зависимост между разходите за здравеопазване и здравното състояние на населението. Редица здравни системи не успяват да удържат разходите, а финансовият натиск още повече затруднява постигането на точен баланс в здравеопазването и осигуряване на социална защита. Разходите се определят предимно от предлагането, като например нови методи за лечение и технологии, както и повишаващите се очаквания на населението за защита от рисковете за здравето и достъп до висококачествено медицинско обслужване. Преди да бъде въведена каквато и да било реформа в здравеопазването, е необходимо да се извърши задълбочен анализ на дълбоко вкоренените икономически и социални интереси, както и на съпротивата от социално и културно естество. Всички тези изпитания изискват междусекторни подходи, тъй като министрите на здравеопазването не са в състояние да се изправят пред тях сами.

Реални ползи за здравето могат да бъдат постигнати на приемлива цена и в рамките на ограничени ресурси, ако бъдат приети ефективни стратегии. Все повече данни за икономическото измерение на профилактиката на заболяванията доказват, че здравните бюджети могат да запазят нивата си, но само ако обхванат и неравенството в социалния градиент и окажат подкрепа на най-уязвимите групи от населението. Понастоящем правителствата харчат съвсем малка част от бюджета за здравеопазване за промоция на здравето и профилактика – едва 3% в страните от ОИСР, като много от тях не заделят системно средства за преодоляване на здравното неравенство. Социалният и технологичен напредък, ако бъде използван ефективно, дава възможност за реални ползи за здравето, особено в областта на информацията, социалния маркетинг и социалните медии.

Превенцията работи ...

Данните от Полша например сочат, че промените в хранителния режим и спирането на тютюнопушенето намаляват хроничните сърдечно-съдовите заболявания и общата преждевременна смъртност.

Най-изгодната в икономически план политика за контрол върху потреблението на тютюневи изделия е увеличаването на данъчните ставки. Повишаване на цената с 10% може да доведе до 0,6-1,8 милиона по-малко преждевременни смъртни случая в страните от Източна Европа и Централна Азия.

...във всички сектори...

Разчетите за осезаемите ползи от увеличаване на акциза върху алкохола в Англия включват спад от 183 милиона евро на разходите за здравеопазване и социално подпомагане, както и 405 милиона по-малко загуби на трудоспособност и производителност, докато разходите за въвеждане на тази политика възлизат на под 0,10 евро на човек (т.е. общо 3,7 милиона евро).

Спестяванията за здравната система от по-малкия брой хоспитализации, които са в резултат от употребата на алкохол, се изчисляват на 65 милиона евро през първата година, а други 118 милиона евро са икономисани от разходите, свързани с извършване на престъпления.

В страни като Руската федерация цялостният пакет за превенция ще струва не повече от 4 щатски долара на човек годишно.

Адаптирано от: Далгрен Г., Уайтхед М. Как да се справим с неравенството при здравето: какво можем да научим от опита? Лондон, Кралски фонд, 1993 год. (Dahlgren G, Whitehead M. *Tackling inequalities in health: what can we learn from what has been tried?*)

... но тя трябва да бъде целенасочена, за да доведе до намаляване на здравното неравенство

Налице са съществени неравенства в рамките на отделните страни, свързани с основни показатели на начина на живот, включващи ръст на тютюнопушенето, затлъстяване, спорт и ограничаване на продължителните заболявания. Освен това, 20% от населението с най-ниски доходи най-вероятно ще отлага медицинската помощ поради страх от финансови затруднения.

Ефективното използване на ресурсите в здравния сектор може да задържи нивата на разходите. От Европейските здравни системи се изисква да подобрят резултатите си и да отговорят на новите предизвикателства. Като се преконфигурират услугите, поемат се нови отговорности, въведат се материални стимули и структури за плащане ще се осигури по-добро качество от вложените средства. Подобно на други сектори, здравните системи трябва да се адаптират и променят. Здравните политики на организации като Европейския съюз (ЕС) и ОИСР подкрепят този подход.

В глобализирания свят държавите са изправени пред нарастващата необходимост да работят заедно, за да се справят с многобройните предизвикателства пред здравето. Това налага трансгранично сътрудничество. Такова изискване се подчертава в редица международни споразумения като например Международните здравни правила, Рамковата конвенция на СЗО за контрол на тютюна или Декларацията от Доха относно споразумението ТРИПС и общественото здраве (свързано с интелектуалната собственост).

Стратегически задачи на „Здраве 2020“: повече справедливост и по-добро управление в полза на здравето

„Здраве 2020“ обръща внимание на факта, че успешните правителства могат да постигнат реално подобрене на здравето на населението, ако впрегнат усилията на всички в управлението, за да изпълнят две свързани стратегически задачи:

- осигуряване на по-добро здраве за всички и намаляване на здравното неравенство
- подобряване на лидерството и управлението с гражданско участие в полза на здравето.

Подобряване на здравето за всички и намаляване на здравното неравенство

Страните, регионите и градовете, които набелязват общи задачи и съвместни инвестиционни програми между здравеопазването и други сектори, могат сериозно да подобрят здравето и благосъстоянието на населението. Приоритетните области са обучение в предучилищна възраст, образование, заетост и условия на труд, социална защита и намаляване на бедността. Прилаганите подходи включват: анализ на устойчивостта на обществото по отношение на заплахите за здравето, социално включване и кохезия, популяризиране на методите за постигане за благосъстояние, осигуряване на равенство между половете и изграждане на механизми на ниво индивид и общество с цел защита и промоция на здравето, например индивидуални умения и чувство за принадлежност. Като се планират целите за намаляване на здравното неравенство, може да се стимулира действието. Това е един от основните начини за оценка на развитието на здравето на всички равнища.

Намаляването на здравното неравенство има сериозен принос за постигане на добро здраве и благосъстояние. Причините са комплексни и дълбоко вкоренени в различните етапи на живота, което увеличава неблагоприятното положение и уязвимостта. В „Здраве 2020“ вниманието е насочено към все по-голямата тревога за лошото здраве в рамките на отделните страни и в Региона като цяло. Най-ниската и най-високата продължителност на живота при раждане в Европейския регион на СЗО се различава с 16 години, със съществени разлики между мъже и жени, а в някои страни в Региона майчината смъртност е с до 43 пъти по-висока в сравнение с други. Подобни крайности в здравното неравенство

Образование и здраве в едно

Съществуват сериозни доказателства в подкрепа на твърдението, че образованието и здравето са взаимнозависими. Данните доказват, че продължителността на обучение в училище е най-важния фактор, който може да бъде съотнесен към доброто здраве.

Съгласно Доклада за човешко развитие от 2003 год. (ПРООН), „Образованието, здравето, храненето и водоснабдяването и канализацията са взаимно-допълващи се, като инвестициите в който и да било сектор допринасят за по-добрите резултати на останалите“.

Подход, ангажиращ цялата държава

Дейностите, ангажиращи цялата държава, представляват управленски действия на различни нива (от местно до глобално), като все по-често включват групи извън институциите. Такъв подход изисква изграждане на доверие, споделени етични принципи, общи културни нагласи и нови умения. Акцентът се поставя върху необходимостта от по-добра координация и интеграция, като в центъра стоят целите на обществото, възприети от правителството.

В държавите с федерално устройство или в тези с регионална и местна политическа автономност консултациите между различните нива на управление могат да подпомогнат подхода, ангажиращ цялата държава.

На всички равнища и във всички системи е необходима подотчетност.

Здравето във всички политики

Цел на здравето във всички политики е да направи управлението, насочено към подобряване на здравето и благосъстоянието, приоритет не само за сектор здравеопазване. Това е двупосочен процес, който гарантира, че във всички сектори има яснота и решителност за действие във връзка с отговорността за осигуряване на по-добро здраве, като в същото време се взима предвид и начина, по който здравето влияе на другите сектори.

се свързват също и с рисково поведение по отношение на здравето като тютюнопушене и употреба на алкохол, хранителни навици и физическа активност, психични разстройства. Те от своя страна са отражение на стреса и неблагоприятното положение.

Чрез предприемане на действия спрямо социалните и екологични детерминанти на здравето може да се постигне ефективно преодоляване наредица случаен здравно неравенство. Изследванията показват, че за да са успешни мерките, е необходим контекст за прилагане на политиката, който преодолява границите на сектора и позволява осъществяването на интегрирани програми. Например налице са ясни доказателства, че интегрираните подходи за доброто физическо състояние на децата и тяхното ранно развитие дават по-добри и справедливи перспективи, както по отношение на здравето, така и за образованието. Развитието на градската среда, което отчита детерминантите на здравето, е от решаващо значение, а кметската управа и местната власт играят все по-важна роля за промоция на здравето и благосъстоянието. Механизмите за гражданско участие, отчетност и устойчиво финансиране подпомагат ефектите от подобни програми на местно равнище.

Усъвършенстване на лидерството и управлението с гражданско участие за подобряване на здравето

Лидерството на здравните министри и централните институции за обществено здраве ще продължи да бъде жизнено важно за преодоляване на социалната значимост на заболяванията в целия Европейски регион. То се нуждае от укрепване. Здравеопазването носи отговорност за разработване и осъществяване на националните и поднационални здравни стратегии, за определяне на здравните цели и планове за подобряване на здравето, за оценяване на въздействието на политиките от други сектори върху здравето, за изпълнението на висококачествени и ефикасни медицински дейности, за осигуряване на основните функции на общественото здраве. То също така трябва да проследява как решенията за здравната политика се отразяват върху другите сектори и заинтересовани институции.

Министерствата на здравеопазването и централните институции за обществено здраве са все по-пряко ангажирани да инициират междусекторни подходи към здравето и да изпълняват функциите на брокери и застъпници на здравето. Това включва акцентирание както на икономическите, социални и политически ползи от доброто здраве, така и на негативните ефекти от лошото здраве и неравенство върху всеки сектор, цялата държава и цялото общество. За да се изпълнява тази водеща роля, е нужна дипломатичност, умело боравене с наличните данни, добра аргументираност и убедителност. Освен това здравният сектор изпълнява функция на партньор на други сектори, за чиито цели може да допринесе подобряването на здравето. Всички държави, участвали на срещата на високо равнище на ООН за превенция и контрол на незаразните болести и в Световната здравна асамблея, са заявили своята подкрепа за подобно взаимодействие, наричано подходи, ангажиращи цялата държава и цялото общество.

Управленските институции на всички нива обмислят създаването на специални структури и процеси в помощ на съгласуваността и междуведомствените мерки за решаване на проблемите. Така може да се подобри координацията и да се преодолее властовия дисбаланс между секторите. Във все по-голяма степен се обръща внимание на стратегическите ползи от включването на здравето във всички политики. По този начин здравето се издига на предни позиции в политическия дневен ред, с което се подобрява диалогът между различните политически документи по отношение на здравето и неговите детерминанти и се изгражда система за отчитане на здравното състояние. Оценката на въздействието върху здравето и икономическата оценка са особено полезни средства за анализ на потенциалните ефекти на политиките, а биха могли да се използват и за да се установи как политиките се отразяват на равнопоставеността. Въздействието върху здравето може да бъде оценено като се събират и анализират количествени и качествени здравни данни. Изследванията за

Подход, ангажиращ цялото общество

Ангажирането на цялото общество отива по-далеч от работата с институциите. То обхваща културата и медиите по места и в държавата като цяло, общностите в селските райони и в градовете, а също и всички засегнати сектори, като образование, транспорт, околна среда и даже урбанистично проектиране, както става ясно от борбата със затлъстяването и от глобалната система за храните.

Подходите за ангажиране на цялото общество представляват форма на колаборативно управление, което допълва публичната политика. Те акцентират върху координацията чрез нормативни ценности и изграждане на доверие между широк кръг от субекти.

Чрез включване на частния сектор, гражданското общество, общностите и отделните индивиди, подходът, ангажиращ цялото общество, може да подобри издръжливостта на общностите по отношение заплахите за тяхната здравна сигурност и благосъстояние.

Принос на гражданското общество

Гражданското общество е основна движеща сила при формулирането, популяризирането и осъществяването на промени. Европейският регион на СЗО заема водеща позиция за създаване на иновативни партньорства с гражданското общество, включително с общности от ключови групи от населението, изложени на по-висок риск за здравето (например носители на ХИВ) и с неправителствени организации, които се застъпват за тях или предоставят услуги. С увеличаване на броя на хората, които живеят с вируса на СПИН, са възникнали редица пан-европейски мрежи и организации.

благосъстоянието, провеждани от други организации, като ОИСР например, може също да допринесат за този процес.

Институциите също така поемат ангажимент да създадат структури и процеси, които да позволят все по-активно участие на широк кръг от заинтересовани субекти. Това е особено важно за гражданите, неправителствените организации и други групи (например мигрантите), които съставляват гражданското общество. Все по-често се наблюдават активно действащи заинтересовани групи, които обединяват усилия, за да се погрижат здравето да намери своето място в дневния ред на всички нива на управление. Примери за това могат да се намерят на глобално и на местно равнище: срещите на ООН, посветени на здравни теми, Интерпарламентарния съюз, движението на СЗО за здравословни градове и общности, глобалното движение за борба с бедността, застъпническите действия във връзка с определени заболявания, като HIV, националните инициативи за дефиниране на цели за здравето и регионални здравни стратегии на организации като ЕС. Всички те играят съществена роля за популяризиране на здравето и превръщането му в приоритет.

Ефективното лидерство в рамките на обществото като цяло може да допринесе за постигането на по-добри резултати за здравето. Проучванията показват, че е налице силна взаимовръзка между отговорното управление, новите форми на лидерство и гражданското участие. В 21 век редица лица, сектори и организации са в състояние да осигурят лидерство в полза на здравето. То може да се случи под различни форми и изисква творчески подход и нови умения, особено за управление на конфликтите на интереси и откриване на нови способности за преодоляване на сложните проблеми. Съвместно с държавите членки СЗО носи специална отговорност да изпълнява такава лидерска роля и да съдейства на министерствата на здравеопазване да постигат своите цели.

Овластяването на населението, гражданите, потребителите и пациентите е от критично значение за подобряване на здравното състояние, функционирането на здравните системи и удовлетворението на пациентите. Гласът на гражданското общество, включително на частни лица, пациентски организации, младежки организации и представители на третата възраст, е особено полезен за привличане на вниманието към увреждащите здравето ситуации, навици или продукти, както и за установяване на проблемите с качествено изпълнение на медицинска помощ. Този глас е изключително полезен и при генерирането на нови идеи.

Обединяване на усилията за установяване на общи приоритети на политиките в полза на здравето

Политиката, залегнала в „Здраве 2020“, почива на четири приоритетни области:

- инвестиране в здраве чрез подход, отчитащ промените в различните етапи от живота, и овластяване на населението;
- преодоляване на основните трудности в Региона във връзка с незаразните и заразните болести;
- укрепване на здравните системи, поставящи хората в центъра, подобряване на капацитета на общественото здраве и готовността, надзора и реакциите в спешни ситуации;
- създаване на издръжливост в общностите срещу заплахите за здравето, както и подпомагаща среда.

В духа на съгласуваност и последователност на политиките са набелязани четири приоритетни области, които се основават на „категиите за определяне на приоритетите и програмите на СЗО“. Тези категории са съгласувани от държавите членки на глобално равнище, като са съобразени със специалните изисквания и опит на Европейския регион. Те също почиват на приложимите стратегии и планове за действие на СЗО на регионално и глобално ниво.

Четири приоритетни области са взаимосвързани, взаимозависими и взаимно подпомагащи се. Например действията за различните етапи от живота и за овластяване на хората ще допринесат за ограничаване

Планирани цели на „Здраве 2020“

„Здраве 2020“ има амбицията да окаже измеримо въздействие върху здравето в Региона. Представените по-долу регионални цели са приети от държавите членки.

1. Намаляване на преждевременната смъртност в Европейския регион до 2020 год.
2. Увеличаване на продължителността на живот в Европейския регион.
3. Намаляване на здравното неравенство в Европейския регион до 2020 год.
4. Подобряване благосъстоянието на населението в Европейския регион.
5. Осигуряване на универсално покритие и достъп до възможно най-доброто здраве.
6. Определяне на национални цели и планове по отношение на здравето в държавите членки.

Държавите членки са договорили и пакет от доброволни показатели в помощ на националните цели и планове, свързани със здравето.

Здравните информационни системи подпомагат процеса на прилагане на „Здраве 2020“

В държавите членки на Европейския регион на СЗО е необходимо да се разработят здравни информационни системи и услуги. Регионалното бюро на СЗО за Европа съдейства на страните да извършат оценка и технически подобрения, а също така им предоставя здравна информация чрез:

- взаимодействие с международни партньори за осигуряване на стандартизация, международна съпоставимост и качество на здравната информация.
- работа с мрежа от здравни агенции, отговарящи за здравната информация и данни
- активно събиране, разпространение и предоставяне на лесен достъп до здравни данни и материали от научни изследвания.

на епидемията от незаразни болести. За това ще спомогне и засиленият капацитет на общественото здраве. Те от своя страна ще повлияят за ограничаване на взривовете от заразни болести. Управляващите органи ще постигнат по-добро въздействие върху здравето, когато обвържат политика, инвестиции и услуги, за да намалят неравенството. Регионалното бюро на СЗО за Европа ще се активизира в качеството си на ресурс за разработване на политика, основаваща се на доказателства и примери за интегрирани подходи. Планираните цели за Региона ще способстват да бъде проследен напредъкът по осъществяване на рамката за политики „Здраве 2020“.

Изпълнението на тези четири приоритета изисква комбинация от управленски подходи, които насърчават здравето, равнопоставеността и благосъстоянието. Интелигентното управление ще предвиди промените, ще стимулира иновациите и ще се насочи към инвестиране в промоция на здравето и профилактика на заболяванията. Подходите на управлението включват използване на публичната политика и регулация, както и нови форми на взаимодействие с организациите на гражданското общество, независимите институции и експертни органи. Уставена е все по-голяма необходимост от базиране на политиката и практиката върху доказателства, спазване на етичните норми, увеличаване на прозрачността и подобряване на отчетността в области като конфиденциалност, оценка на риска и на въздействието върху здравето.

„Здраве 2020“ отчита факта, че държавите тръгват от различна отправна точка, работят в различен контекст и разполагат с различен капацитет. Редица решения относно здравната политика се взимат в условия на неясни или непълни познания, което възпрепятства предвиждането на всички ефекти върху системата в по-широк план на множество аспекти на реформиращите се здравни системи. Преодоляването на комплексни проблеми като затлъстяване, мултиморбидност и невродегенеративни заболявания представлява сериозно предизвикателство. Използването на постиженията на социалните, поведенчески и политически науки, както и на социалния маркетинг, поведенческата икономика и науката за нервната система, се е доказало като все по-значимо. Различни проучвания отбелязват ползата от насърчаването на малки по мащаб, но всеобхватни мерки на местно и общностно ниво, за да се извлекат поуки и да се улесни адаптацията. Сътрудничеството между страните в Европейския регион може да ускори развитието на експертните познания, като всяка държава и сектор могат едновременно да си направят своите изводи и да допринесат за процеса.

Приоритетна област 1. Инвестиране в здравето чрез подход на анализ на заплахите за здравето през целия живот и овластяване на хората

Запазването на здравето през целия живот осигурява продължителност на живота в добро здраве и дълголетие, които осигуряват важни икономически, социални и индивидуални ползи. Демографската трансформация, която е в ход, изисква ефикасна стратегия по отношение на здравето през целия живот, отдаваща приоритет на новите подходи за промоция на здравето и профилактика на болестите. Подобряването на здравето и равния достъп започват от бременността и ранното детство. Здравите деца учат по-добре, здравите работещи са по-производителни, а здравите пенсионери могат да продължат да бъдат полезни за обществото. Остаряването в добро здраве и физическа активност е приоритет за политиката и научните изследвания.

Програмите за промоция на здравето, почиващи на принципите за ангажираност и овластяване, водят до реални ползи. Те включват създаване на по-подходящи условия за добро здраве, повишаване на здравната грамотност, подпомагане на независимия начин на живот и гарантиране, че здравословният избор ще бъде по-лесния избор. Нещо повече, това означава осигуряване на безопасна бременност, здравословен

Управлението в полза на здравето изисква да се прилага комбинация от стратегии

Декларацията от Москва за здравословния начин на живот и контрола на незаразните болести (приета през 2011 год.) гласи:

“Ние... съзнаваме, че е наложителна промяна в парадигмата, за да се справим с предизвикателствата на незаразните болести, тъй като те вече са причинени не само от биомедицински фактори, а са резултат и от силното влияние на поведенчески, екологични, социални и икономически въздействия.”

Набелязани са стратегии, разработени въз основа на доказателства, и анализи за икономическата ефективност от намаляване потреблението на тютюневи изделия. Такива са Рамковата конвенция за СЗО за контрола на тютюна и шестте стратегии „MPOWER”, които подпомагат прилагането на Конвенцията на национално равнище:

1. наблюдение на потреблението на тютюневи изделия, както и на ефикасността на мерките за превенция;
2. предпазване на населението от тютюнев дим;
3. предоставяне на помощ за отказване от тютюнопушене;
4. предупреждаване за вредите от тютюна;
5. въвеждане на ограничения за рекламите, промоциите и спонсорството на производителите на тютюневи изделия;
6. увеличаване на данъчните ставки за тютюн.

Мерките за контрол на тютюневите изделия са втория най-ефективен способ за изразходване на средства за подобряване на здравето, след детската имунизация.

Подобни стратегии, почиващи на доказателства, трябва да се разработят за други системни здравни рискове като затлъстяването например. По отношение на алкохола държавите членки са приели глобална и регионална политика.

старт в живота, популяризиране на безопасността и благосъстоянието, гарантиране на закрила за децата и младежите, насърчаване на здравословните условия на труд и подпомагане на остаряването в добро здраве. Осигуряването на полезна храна през целия живот е приоритет, предвид на епидемията от затлъстяване, която засяга цяла Европа.

Съществуват категорични данни, че икономически ефективните политики могат пряко да подобрят здравето и благосъстоянието на населението. В целия Европейски регион расте натрупаният практически опит и емпиричните данни от програмите за промоция на здравето и националните стратегии за най-значимите групи заболявания, като сърдечно-съдови и диабет. Те сочат, че когато се обединят лидерството в управлението, подкрепящата околна среда и подходите, насърчаващи чувството за контрол и овластяване, може да се постигне успех. Активизирането на проучванията за социално поведение може да предостави растяща база от доказателства, които да способстват за подобно развитие.

Особено необходимо е да бъдат стимулирани програмите за промоция на психичното здраве. Един на всеки четири души в Европейския регион преминава през някакъв вид психичен проблем през живота си. Сериозна трудност представлява насърчаването на ранната диагностика на депресията и предотвратяване на самоубийствата чрез организиране на програми за интервенция в общността. Проучванията дават възможност да се разбере по-добре връзката между психичните проблеми и социалната маргинализация, безработицата, липсата на дом, злоупотребата с алкохол и други вещества. Новите форми на пристрастяване, свързани с виртуалния свят на интернет също трябва да влязат в ползрението.

Изключително полезно е да се постави стратегически фокус върху здравословния живот, както на младите, така и хората от третата възраст. За тяхното здраве могат да допринесе широк кръг от ангажирани институции, включително да се развият дейности, обединяващи хора от различни възрасти. За младите този подход може да включва обучение от връстници, привличане на младежки организации и осъществяване на програми за здравна грамотност в училище. Особено полезно би било да се работи интегрирано в посока на психичното и сексуалното здраве. За третата възраст е подходящо да се организират инициативи за активно и здравословно стареене, които да бъдат полезни за поддържане на доброто здраве и качеството на живот.

Приоритетна област 2. Преодоляване на най-сериозните здравни проблеми: незаразни и заразни болести

„Здраве 2020“ акцентира върху пакетот ефикасни интегрирани стратегии и мерки относно предизвикателствата пред здравето в Региона. Те са свързани както с незаразните, така и със заразните болести. И двете групи изискват да се обединят целенасочени действия от страна на общественото здраве и на системата на здравеопазването. За тяхната ефикасност спомагат действията за постигане на равнопоставеност, социалните детерминанти на здравето, овластяването и подкрепящата среда.

За да се постигне успех в противодействието на незаразните болести с висока социална значимост в Региона, е необходима комбинация от подходи. „Здраве 2020“ проправя пътя за прилагане на подходите, ангажиращи цялата държава и цялото общество, които са договорени в други регионални и глобални стратегии, тъй като става все по-ясно, че опитите да се повлияе на индивидуалното поведение имат ограничено въздействие. Разпространението на незаразните болести е неравномерно на територията на отделните страни и в различните страни, като е пряко свързано с действията относно социалните и екологични детерминанти на здравето.

Социална значимост на незаразните болести

В Европейския регион незаразните болести са с най-високата социална значимост в целия свят. Две групи заболявания – сърдечно-съдовите и онкологичните, причиняват близо ¾ от смъртността в Региона, а три основни групи заболявания – сърдечно-съдовите, онкологичните и психичните разстройства са отговорни за повече от половината от тежестта от заболявания (измерена с показателя DALY, години живот, изгубени в болест). Голяма част от преждевременните смъртни случаи могат да бъдат избегнати: съгласно разчетите, поне 80% от всички случаи на сърдечно-съдови заболявания, инсулти и диабет тип 2, както и поне 1/3 от онкологичните заболявания са предотвратими. Различната социална значимост на незаразните болести в рамките на отделните страни и в различните страни показва, че потенциалните възможности за подобряване на здравето са огромни.

Социална значимост на психичните разстройства

Психичните разстройства имат втория по големина принос (19%) към тежестта на заболяванията (измерена в DALY) в Европейския регион и представляват най-значимата причина за загуба на трудоспособност. Застаряването на населението води до увеличено разпространение на деменцията. Най-често срещаните психични разстройства (депресия и безпокойство) засягат 1 от 4 души годишно. Независимо от този факт обаче, около 50% от случаите на психични разстройства не получават никаква форма на лечение. Стигматизацията и дискриминацията са основни причини хората да не търсят медицинска помощ.

Социална значимост на туберкулозата

В разчетите за 2010 год. в Европейския регион се съобщава за 420 000 нови и рецидивиращи случаи на туберкулоза. Повечето от тях – 87% от новите и 94% от смъртните случаи са регистрирани в източната и централната част на Региона. Тук се наблюдава и най-ниската успеваемост от лечението в целия свят, което отразява високия ръст на лекарствено-резистентна туберкулоза. Многолекарствена устойчивост е установена при 13% новорегистрираните случаи и 42% от вече лекуваните. Това заболяване често се свързва с лоши социално-икономически условия и други детерминанти, включително липсата на дом.

„Здраве 2020“ насърчава активизирането на усилията за прилагане на глобален и регионален мандат по отношение на незаразните болести.

Приоритетните области за Региона включват следното:

- **Съществуващи декларации и стратегии:** Политическа декларация на ООН от 2011 год. за незаразните болести, Рамкова конвенция за СЗО за контрола на тютюна, Глобална стратегия за храненето, физическата активност и здравето, Глобална стратегия и съответен регионален план за действие за намаляване вредната употреба на алкохол, план за действие за осъществяване на Европейската стратегия за превенция и контрол на незаразните болести 2012–2016 год. и План за действие на ООН за Европа за психично здраве.
- **Промоция на здравето.** Съгласно определението в Хартата за промоция на здравето от Отава, тя стои в основата на изброените декларации и стратегии. Всички те подтикваат правителствата да разработват междуведомствени национални стратегии, чиито цели и задачи са насочени към основните предизвикателства, свързани с незаразните болести.

„Здраве 2020“ насърчава задълбочаването на усилията за борба със заразните болести. Нито една страна не може да си позволи да намали бдителността си и всяка трябва да продължи да се стреми да поддържа най-високи стандарти. За Европейския регион областите за приоритетни действия са следните:

- **Създаване на капацитет за обмен на информация и надзор:** за прилагане на Международните здравни правила, за подобряване на обмена на информация и където е необходимо, за прилагане на съвместни действия за надзор и контрол на заболяванията от системата за общественото здраве, ветеринарните служби и храните, и селското стопанство за усъвършенстване на контрола на заразните болести, които се предават от животни на хора, включително новопоявяващи се заразни болести, организми, устойчиви на лекарства и инфекции, разпространявани по воден път и чрез храни.
- **Борба със сериозните вирусни и бактериологични заплахи:** изпълнение на регионални политики и планове за действие, борба с антимикробната резистентност, ограничаване на появата и разпространението на организми и инфекции, издръжливи на лекарства чрез разумна употреба на антибиотици и контрол на инфекциите, осигуряване на безопасност на основните продоволствени стоки като храна и вода, достигане и поддържане на препоръчителното имунизационно покритие за профилактика на ваксина-предотвратимите болести, регионално и глобално ликвидиране на полиомиелит, морбили, рубеола и малария, постигане на пълен контрол на заболявания като туберкулоза, HIV и грип чрез осигуряване на достъп на цялото население, включително на уязвимите групи, до здравеопазване и мерки, основани на доказателства.

Приоритетна област 3. Укрепване на здравните системи, поставящи човека в центъра, на капацитета на общественото здраве, готовността, надзора и отговора при извънредни ситуации

Осигуряването на висококачествено здравеопазване и по-добри перспективи за здравето изисква здравните системи да бъдат финансово жизнеспособни, да отговарят на потребностите, да поставят човека в центъра и да се основават на доказателства. Всички страни трябва да се подготвят за променящите се демографски условия и профили на заболяванията, особено за предизвикателствата, които отправят психичното здраве, хроничните болести и застаряването. Това налага преориентиране на системите на здравеопазване, за да изведат на преден план профилактиката,

Система на здравеопазването

“В контекста на политическата и институционална рамка на всяка страна системата на здравеопазване представлява съвкупността от всички публични и частни субекти, институции и ресурси, задължени да подобряват или да възстановяват здравето. Здравната система обхваща обслужването на индивиди и на населението, както и дейности, които влияят на политиките и мерките на други сектори за въздействие върху социалните, екологични и икономически детерминанти на здравето.”

- Харта от Талин: Здравните системи в полза на здравето и благополучие.

Технологични и научни постижения

Разкриването на човешкия геном внася съществена промяна в научните изследвания, политиките и практиките на общественото здраве. То хвърля светлина върху генетичната предразположеност за здраве и болести. Бързият напредък на науката и новите геномни инструменти допринасят за разшифроване на механизма за настъпване на заболяванията.

Нанотехнологията включва манипулиране на свойства и структури на равнището на наночастиците. Това се използва за по-целенасочени лекарствени терапии или интелигентни медикаменти. Тези нови методи за лечение вече са показали, че причиняват по-малко странични ефекти и са далеч по-ефикасни от традиционните.

Технологиите, които са в услуга на самите пациенти и техните гледачи, като средства за самонаблюдение, здравни приложения и изделия за следене на здравните показатели или на хронични болести, ще допринесат за промяна на естеството на лечението и за намаляване на разходите.

да поощряват постоянното подобряване на качеството и интегрираното обслужване, да осигуряват затваряне на лечебния цикъл, да подпомагат грижата на пациентите са собственото здраве и да доближат грижите максимално близо до дома, когато е безопасно и икономически изгодно. Необходимо е също да се направи оценка на потенциала за персонализирани медицински грижи.

„Здраве 2020“ отново подчертава ангажираността на СЗО и държавите членки да осигурят цялостно покритие на здравеопазването, включително достъп до висококачествени и приемливи по цена грижи и лекарства.

Редица страни са постигнали универсално покритие, но все още трябва да се положат значителни усилия, за да се премахнат плащанията в Региона, които надхвърлят определен процент от доходите и се смятат за катастрофални и които водят до падане под линията на бедността. Необходимо е да се гарантира дългосрочна устойчивост и стабилност на икономическите цикли, да се задържат нивата на разходите, определяни от предлагането, и да се елиминира разточителното харчене, като в същото време се гарантира разумно ниво на финансова защита. Механизмите за оценка на здравните технологии и осигуряването на качеството са особено важни за постигане на прозрачност и отчетност в здравеопазването. Те представляват неразделна част от културата за безопасност на пациента.

Рамката за политики „Здраве 2020“ остава ангажирана към подхода на първичното здравеопазване като крайъгълен камък на здравните системи в 21 век. Първичното здравеопазване е в състояние да откликне на съвременните потребности като създаде среда за развиване на партньорство и насърчи пациентите да участват в лечението по нови начини и да се грижат по-добре за собственото си здраве. Пълноценното използване на инструментите и иновациите на 21 век, като комуникационни технологии, например дигитални медицински картони, телемедицина и електронно здравеопазване, както и развитието на социалните медии, може да допринесе за по-качествено здравеопазване с по-целесъобразно изразходване на средствата. Възприемането на пациентите като ресурс и като партньори, които носят отговорност за изхода от лечението, са важни принципи.

Постигането на по-добри перспективи за здравето изисква значително усъвършенстване на функциите и капацитета на общественото здраве. Въпреки че възможностите и ресурсите в общественото здраве се различават съществено в рамките на Региона, съществени икономически изгодни ползми могат да се постигнат, като се постави приоритет върху инвестициите в институциите от системата за общественото здраве, изграждането на капацитет, както и чрез подпомагане на опазването и промоцията на здравето, и профилактиката. Анализът и адаптирането на законите и инструментите за общественото здраве с цел модернизиране и усъвършенстване на неговите функции също може да бъде от полза. Сътрудничеството в цел постигане на здраве в глобален мащаб и за преодоляване на предизвикателствата от трансгранично естество придобива все по-голямо значение, както и координацията в рамките на страните, които имат децентрализирана система за общественото здраве и за делегиране на отговорностите.

За обновлението на общественото здраве и на предоставяните услуги е необходима реформа в образованието и обучението на здравните кадри.

В сърцето на здравната система, готова да се изправи пред предизвикателствата на 21 век, стои съсловие, което е по-гъвкаво, притежава разностранни умения и е ориентирано към екипния подход. Това включва: извършване на услуги в екип, нови форми на обслужване (включително домашни грижи и продължително лечение), умения за насърчаване овластяването на пациента и способността за полагане на грижи за собственото здраве, по-добро стратегическо планиране, управление, работа с различни сектори и капацитет за лидерство. Нужна е нова култура на работа, която благоприятства за въвеждане на нови форми на сътрудничество между работещите в системата на общественото здраве и здравеопазването, както и между здравните и социалните работници, а също и с представителите на други сектори. Глобалната криза с осигуряване на работна сила за здравната система изисква да се приложи Глобалния практически кодекс на СЗО за привличане на международни кадри в здравеопазването.

От критично значение е да се създадат адаптивни политики, устойчиви структури и способност за активна подготовка и преодоляване на извънредните ситуации за общественото здраве. Важно е политиките да

Обществено здраве

В Европейския регион на СЗО е в сила определението за обществено здраве на Ачисън, а именно „науката и изкуството за профилактика на заболяванията, удължаването на живота и промоцията на здравето чрез организирани действия на обществото“. Това се постига от публичните институции чрез колективни действия. То включва традиционни услуги като анализ на състоянието на здравопазването, надзор, промоция на здравето, профилактика, контрол на инфекциозните болести, опазване на околната среда, хигиена, готовност и отговор при бедствия и извънредни ситуации за здравето, както и трудова медицина. Новите подходи обхващат и социалните детерминанти на здравето, социалния градиент и управлението с цел добро здраве.

20 години действия за околната среда и здравето в Европа

Загрижени относно растящия брой доказателства за въздействието на вредната среда върху здравето на човека, през 1989 год. държавите от Европейския регион съвместно с Регионалното бюро на СЗО за Европа иницират първия в света процес в полза на околната среда и здравето, за да се отстранят най-сериозните рискове. Постигането на тази цел се насърчава от поредица съвещания на министрите, които се провеждат на всеки пет години с координацията на Регионалното бюро на СЗО за Европа. Тези форуми са уникални по своята същност, защото събират на едно място представители на различни сектори, за да положат основите на политики и действия в интерес на околната среда и здравето в Европейския регион.

отразяват комплексния път за възникване и да осигуряват бърз и иновативен отговор при непредвидени обстоятелства като вривето от заразни болести. Съгласно Международните здравни правила страните са длъжни да прилагат многопосочен, междуведомствен и трансграничен подход към извънредните ситуации в общественото здраве, както и да бъдат готови да управляват успешно здравните аспекти на извънредните ситуации и хуманитарните катастрофи.

Приоритетна област 4. Изграждане на издръжливи общности и подкрепяща среда

Издръжливостта е ключов фактор при опазването и промоцията на здравето и благосъстоянието, както за индивида, така и за общността. Шансовете за добро здраве зависят от условията на раждане, израстване, работа и остаряване. Системната оценка на ефектите върху здравето на бързо променящата се среда – особено когато е свързана с технологиите, работата, енергопроизводството и урбанизацията, е от първа необходимост и тя трябва да бъде последвана от действия, които да гарантират ползи за здравето. Издръжливите общности предприемат изпреварващи действия по отношение на новите или неблагоприятни ситуации, по-подготвени са за икономически, социални и екологични промени и се справят по-успешно с кризи и трудности. Движението на СЗО за здравословни градове и общности изобилства от примери за това как може да се създаде такава издръжливост, най-вече чрез включване на хората по места и чрез припознаване на здравните теми от общността. Промоцията на здравето по месторабота и в училищата предоставя други възможности за подобен подход.

Сътрудничеството между институциите от здравната система и от сектора за опазване на околната среда има решаващо значение за защита на човешкото здраве от рисковете, произтичащи от вредите от замърсяването и за създаване на здравословна социална и физическа среда. Екологичните заплахи представляват основен фактор, от който зависи човешкото здраве, като се има предвид, че редица медицински състояния са резултат от околната среда, например замърсения въздух и климатичните промени. Тези здравни детерминанти си взаимодействат със социалните. Ползите за здравето от икономиката с ниски въглеродни емисии и от екологичните политики са разгледани в контекста на „Рио + 20“ – Конференцията на ООН за устойчиво развитие. Държавите започват да разработват политики, които да облагодетелстват както здравето на планетата, така и здравето на населението, като отчитат факта, че взаимодействието между институциите има решаващо значение за защита на човека от опасната или замърсена околна среда.

Задълбочаването на интердисциплинарното и междусекторно сътрудничество в интерес на здравето на хората, животните и планетата е предпоставка за ефективността на системата за обществено здраве. Този подход може да включва действия за всеобхватно прилагане на многостранните екологични споразумения, както и на европейските препоръки за опазване на околната среда и здравето, бурно развитие на науката, оценка на ефектите от политиките в различните сектори върху здравето, особено на тези, които имат въздействие едновременно върху човека и околната среда, постоянно доработване и адаптиране на дейностите за подобряване на околната среда и здравето, и насърчаване на екологично отговорното здравеопазване.

Съвместни действия: добавяне на стойност чрез партньорства

Набелязаните в „Здраве 2020“ цели ще бъдат постигнати с помощта на комбинация от индивидуални и колективни действия. Успехът изисква единна посока и широка платформа за сътрудничество между субектите във всяка страна: държавни и общински институции, неправителствени организации, гражданско общество, частен сектор, академична общност,

Управление в името на здравето

Управлението в името на здравето прокламира съвместните действия на здравната система и на останалите сектори, на публичните и частните субекти, както и на гражданите в полза на общия интерес. Тази цел изисква прилагане на пакет от политики в синергия, много от които обхващат сектори извън здравеопазването и са извън обсега на управленските институции. Затова са необходими структури и механизми, които насърчават сътрудничеството между всички тях.

Такова управление дава силна легитимна власт на министрите на здравеопазването и на техните ведомства, както и на централните обществено здраве, да се отворят за взаимодействие и да поемат нови функции при формиране на политики за промоция на здравето и благосъстоянието.

Съвместимост с глобалните развития в областта на здравето

„Здраве 2020“ изцяло съответства на потребностите и инициативите за глобално здравно развитие. Документът възглавява глобалното виждане да бъдат подпомогнати хората да постигнат по-добро здраве, както е залегнало в процеса за реформа на СЗО.

Приносът на СЗО

СЗО е в процес на реформи, които да допринесат за по-добрите перспективи за здравето и за по-добрата кохерентност в глобалното здраве. Целта е СЗП да се утвърди като организация, която прокарва образцова политика на ефективност, ефикасност, навременна реакция, прозрачност и подотчетност.

В най-общ план идеята е СЗО, вместо да представя пакет от резултати чрез поредица от технически програми, да се превърне в организация, която постига въздействие, работи с националните власти, използва съвместните и координирани усилия на бюрата в страните членки, регионалните бюра, централното управление и дейностите си на терен, като всички тези равнища функционират под формата на взаимозависима мрежа.

здравни работници и общността като цяло, както и всеки индивид по отделно.

Ключът към успеха на „Здраве 2020“ се крие във взаимодействието между държавите членки и СЗО, като всички се отворят за работа с други партньори. Тясното сътрудничество между Регионалното бюро на СЗО за Европа, централата на СЗО и другите региони лежи в основата на успешното осъществяване на „Здраве 2020“. Към този процес ще допринесе създаването на по-широка платформа за взаимодействие с регионални мрежи и съюзи като Организацията на независимите държави, Евразийската икономическа общност, страните от югоизточна Европа и ЕС.

Регионалното бюро на СЗО за Европа ще изпълни конституционалната си роля да работи като управляващ и координиращ орган за международна здравна дейност в Европейския регион. То трябва да създава и поддържа ефективно сътрудничество с различните партньори, както и да предоставя техническа помощ за страните. То ще насочи усилията си да ангажира широк фронт от поддръжници, ще съдейства за осигуряване на кохерентност на политиките, ще допринесе за създаване на общи платформи за разработване и осъществяване на политиките, ще извършва обмен на здравната информация, ще обединява усилията за провеждане на надзор и ще способства за развиването на нови типове сътрудничество чрез мрежи и през интернет. То ще функционира като неизчерпаем източник за съвети и информация за успешни практики, и ще работи заедно със страните за прилагане на стратегии за сътрудничество от нов вид.

Работата с ЕС осигурява стабилна основа, сериозни възможности и допълнителни ползи. Двадесет и осемте държави членки на ЕС, които съставляват част от Региона, прилагат процеса за интеграция и сътрудничество в областта на здравето, съобразно здравната стратегия на ЕС. Те имат на свое разположение и политически рамки, както и юридически и финансови механизми за осъществяването им. В допълнение към това, кандидатите за членство, потенциалните кандидати и страните от Европейския инструмент за съседство и партньорство също напредват с хармонизацията на своето законодателство и практики с политиките на ЕС. Това може да окаже съществен принос върху изпълнението на целите на „Здраве 2020“. Съвместната декларация на Европейската комисия и СЗО, която съдържа шест пътни карти за по-задълбочено сътрудничество, представлява важна стъпка за укрепване на това партньорство.

Съществуващото взаимодействие между СЗО и международните организации, които работят активно в Европейския регион също бележи напредък. Тези организации включват органи като агенциите на ООН, ОИСР и Съвета на Европа, агенции за развитие и финансиране, както и големи неправителствени организации. Страните от Региона допринасят за сътрудничеството с международните организации и едновременно с това се ползват от него. То ще окаже ценна подкрепа за изпълнение на общите цели на „Здраве 2020“ и на други сектори и организации.

Обвързването с нови и развиващи се видове партньорства в полза на здравето, които работят активно на различните нива на управление в Региона, ще способства в голяма степен за изпълнението на „Здраве 2020“. Сериозен е приносът на новаторски механизми за сътрудничество като Здравната мрежа за Югоизточна Европа, политиката „Северно измерение“, мрежите като тази на СЗО за здравословни европейски градове, националните мрежи за здравословни градове и региони на здравето, районните мрежи в Организацията на независимите държави и локалните мрежи на СЗО за промоция на здравето по училища, месторабота, болници и затвори, обхващащи целия Европейски регион.

Партньорството с гражданското общество ще засили застъпническите действия за осъществяване на „Здраве 2020“. Редица доброволчески организации и такива за самопомощ са възприели здравето като важна тема в своя дневен ред, а и немалко здравни услуги продължават да се извършват съвместно с грижите за семейството и общността, както и за собственото здраве и благосъстояние. Тези организации работят от местно към глобално равнище и дневният им ред е насочен в голяма степен към здравето и социалните му детерминанти. Следователно чрез насърчаване на техния принос ще се постигне ценен напредък в посока изпълнение на целите на

Виждането за „Здраве 2020“

Нашата представа за Региона на СЗО за Европа като място, където всички хора разполагат с възможностите и подкрепата да развият пълния потенциал на своето здраве и благосъстояние и където страните, по отделно и съвместно, работят за намаляване на здравното неравенство в Региона и извън него.

Допълнителна информация

За да се гарантира, че всички анализи и предложения в „Здраве 2020“ почиват на научните постижения и натрупания опит, са възложени и оценени цяла поредица от изследвания, като например:

- Kickbusch I, Gleicher D. *Управление в полза на здравето през 21 век*. Копенхаген, Регионално бюро на СЗО за Европа, 2012 год.
- *Доклад за социалните детерминанти на здравето и здравното неравенство в Европейския регион на СЗО*. Копенхаген, Регионално бюро на СЗО за Европа (предстои да излезе през 2013 год.).
- McDaid D, Sassi F, Merkur S, eds. *Промоция на здравето. Профилактика на болестите: икономическата гледна точка*. Мейдънхед, Оупън Юнивърсити прес (предстои отпечатване).
- McQueen D et al., eds. *Междусекторно управление на здравето във всички политики*. Копенхаген, Регионално бюро на СЗО за Европа, 2012 год.
- Bertolini R, Brassart C, Galanaki C. *Преглед на ангажираността на държавите членки на СЗО от Европейския регион и на Регионалното бюро на СЗО за Европа за периода 1990 – 2010 год*. Анализ в светлината на стратегията „Здраве 2020“. Копенхаген, Регионално бюро на СЗО за Европа, 2012 год.

„Здраве 2020“ на всички нива.

Проучване на възможностите за въвличане на частния бизнес по целесъобразен и етичен начин. Отношението към частния сектор във връзка със здравето варира в различните страни и в рамките на всяка страна по отделно. В същото време не трябва да се пропуска фактът, че фирмите все повече допринасят за всеки аспект на живота на хората. Тяхното влияние едновременно може да подобри здравето и да го разклати. Важна цел е да се осигури твърд ангажимент в полза на здравето от страна на частния сектор, както и да се насърчава и възнаграждава проявената социална отговорност.

„Здраве 2020“ престава да бъде адаптивна и практически насочена рамка за политики. Тя осигурява безпрецедентна платформа за съвместно разширяване на знанията и обмяна на експертни мнения и опит между страните. Тя отдава уважение на индивидуалната специфика на всяка страна, която ще има право да търси своя собствен път за постигане на общите цели. Различните държави тръгват по този път от различни стартови позиции, като възприемат различни подходи, но са обединени от общи намерения и амбиции. От решаващо значение е този процес да бъде възприет от политиките и това е залегнало в планираните от страните регионални цели. **В един свят на взаимна обусловеност необходимостта от обединяване на усилията на отделните страни добива все по-голяма значимост.** В днешно време човешкото здраве и неговите детерминанти са изправени пред предизвикателствата на поредица от глобални и регионални фактори. Въпреки че повече хора от всякога имат възможността да се радват на по-добро здраве, нито една страна не е в състояние изолирано да развие потенциала на иновациите и промените или да се справи сама с изпитанията, които стоят пред здравето и благосъстоянието.

Бъдещото благополучие на отделните страни и на Региона като цяло ще зависи от готовността и способността да се оползотворят новите възможности за подобряване на здравето и благосъстоянието на настоящото поколение, както и на тези, които ще дойдат след него.

„Здраве 2020“ насърчава и подтиква министрите на здравеопазването да привлекат основните заинтересовани институции, за да обединят усилия за изграждане на една по-здрава Европа.

Световната здравна организация (СЗО) е специализирана агенция на Организацията на обединените нации, създадена през 1948 год. с основна задача да отговаря за международните въпроси, свързани със здравето, както и за общественото здраве. Регионалното бюро на СЗО за Европа е едно от шестте регионални бюра в целия свят, всяко от които изпълнява свои програми, приспособени към конкретните здравни условия в обслужваните страни.

Държави членки

Албания
Андора
Армения
Австрия
Азербайджан
Беларус
Белгия
Босна и Херцеговина
България
Великобритания
Германия
Грузия
Гърция
Дания
Естония
Израел
Ирландия
Исландия
Испания
Италия
Казахстан
Кипър
Киргистан
Латвия
Литва
Люксембург
Македония
Малта
Молдова
Монако
Нидерландия
Норвегия
Полша
Португалия
Румъния
Русия
Сан Марино
Словакия
Словения
Сърбия
Таджикистан
Турция
Туркменистан
Узбекистан
Украина
Унгария
Финландия
Франция
Хърватия
Черна гора
Чехия
Швейцария
Швеция

ЗДРАВЕ 2020

Европейска рамка за политики
в помощ на действията на
институциите и обществото за
здраве и благосъстояние

Световна здравна организация
Регионално бюро за Европа

UN City, marmorvej 51, DK-2100 Copenhagen Ø, Denmark
Тел. +45 45 33 70 00 Факс: +45 45 33 70 01 E-mail: contact@euro.who.int
Уебсайт: www.euro.who.int